

“Səlibçilər”in Qafqaza növbəti “yürüşü”

Ermənistanda start götürən ABŞ–Ermənistan birgə hərbi təlimlərin ABŞ–Al–Ermənistan üçlüyünün 5 aprel Brüssel “tamaşasının” davamı olduğunu söyləyə bilərik. Bu təlimləri üçtərəfli separat anlaşmanın bir qolu kimi də dəyərləndirmək olar. Digər istiqamət isə həmin kollektiv Qərbin ermənilərin Qarabağa qayıtması məsələsini davamlı olaraq gündəmə gətirmək cəhdləridir. Azərbaycana qarşı düşünülmüş “böyük planın” tərkib hissəsi sayıla biləcək bu fəaliyyətlər bölgədə maraqlı olan Rusiya və İranın gözləri qarşısında həyata keçirilir. Kollektiv Qərbin, Fransanın, ABŞ-nin Ermənistan üzərindən Qafqaza çeşidli müdaxilələri fonunda Moskva ara-sıra etiraz bəyanatları səsləndirdiyi halda, rəsmi Tehran, ümumiyyətlə, səsini çıxarmır. ABŞ-nin timsalında NATO az qala qulağının dibinə qədər yerisə də, İran susur... Tehranın müşahidə olunan bu maraqlı mövqeyi həm də bəzi ehtimal və fərziyələrə yol açır.

Son vaxtlar okeanın o tayından diplomatların, missionerlərin İrəvana səfərləri bir-birini əvəzləyir. İyulun əvvəlində senator Rocer Uikerin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti, onun ardınca USAID rəhbəri Samanta Pauer Ermənistanda olublar. Üç gün bundan əvvəl isə ABŞ Dövlət katibinin müavini Uzra Zeya İrəvanda maraqlı görüşlər keçirib. Rəsmi məlumatlara əsasən, İrəvanda hökumət rəsmiləri ilə görüşlərində “erməni-amerikan əməkdaşlığının gücləndirilməsi, Ermənistanın demokratiyası, qanunun aliliyi, korrupsiya ilə mübarizə və məhkəmə islahatları sahələrində nailiyyətlərinin təbliği” kimi məsələləri müzakirə edib. Baş nazir Nikol Paşinyan Uzra Zeya ilə görüşündə Bakı və İrəvan arasında sülh danışıqları prosesini müzakirə edib. “Tərəflər Ermənistan və Azərbaycan arasında sülh prosesini müzakirə ediblər. ABŞ Dövlət katibinin müavini vurğulayıb ki, ABŞ iki ölkə arasında həqiqi sülhün bərqərar olmasına və regionda təhlükəsizlik və sabitliyin təmin olunmasına töhfə verməkdə davam edəcək”, – məlumatda deyilir.

Kollektiv Qərbin emissarlarının bölgəyə səfərlərini Moskvada da diqqətlə izləyir və yeri gələndə buna reaksiya verirlər. “Amerikalıların Cənubi Qafqazda peyda olması bölgədə mövcud münəfiqə potensialını gücləndirəcək və ayırıcı xətlər yaradacaq”. Bunu Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin rəsmi nümayəndəsi Mariya Zaxarova Ermənistan–ABŞ birgə hərbi təlimlərinə münasibət bildirərkən deyib. Birgə təlimlərin İrəvanın KTMT-də iştirakını dondurması və təşkilata qarşı səsləndirdiyi açıq bəyanatları fonunda keçirildiyinə diqqət çəkən M.Zaxarova bildirdi ki, bu zaman Qərb ölkələri bölgədə sülhlə bağlı hədəflərinin olduğunu bəyan etsələr də, onlar üçün əsas məsələ geosiyasi layihələr üçün platsdarm yaratmaqdır. Rusiya XİN rəsmisinin sözlərinə görə, Qərb bütün gücü ilə İrəvanı regionda və onun ətrafında müxtəlif formatlara cəlb edir: “Əslində, bu fəaliyyət, ilk növbədə, Rusiya və İrana qarşı yönəlib”.

Qərbin Cənubi Qafqazda fəallaşması prosesinə erməni cəmiyyətində müxtəlif yanaşmalar və dəyərləndirmələr var. Məsələn, regional məsələlər üzrə ekspert Armen Poqosyan “NEWS.am”-in Qərbin bölgədə əsl maraqları barədə sualına belə cavab verib: “Qərbin maraqları bir qədər fərqlidir. Qərb üçün vacib olan Orta dahliz marşrutudur ki, bu da, əslində, Rusiyanın Şimal–Cənub layihəsinə alternativ olacaq. Çünki Ukraynadakı hərbi münaqişə sabah və ya o biri gün sona çata bilər. Ona görə Qərb üçün çox vacibdir ki, müharibədən sonrakı mərhələdə Avropaya

enerji daşımalarının əsas həcmi Rusiyadan yan keçsin”.

Poqosyanın sözlərinə görə, bundan əlavə, Orta dahliz postsovet məkanında bir sıra ölkələri də əhatə edir. “Bu halda həmin ölkələr də Rusiyanın təsirindən qurtulacaqlar. Qərb bunun üzərində işləyir və ortada iki vacib amil var. Bunlardan birincisi, yolun heç bir halda İran ərazisindən keçməməsidir. İkincisi isə region ölkələrinin suverenliyi və ərazi bütövlüyü heç bir şəkildə pozulmamalıdır”, – deyər erməni ekspert fikrini yekunlaşdırıb.

Bəs, yerli ekspertlər Cənubi Qafqazda cərəyan edən prosesləri necə dəyərləndirirlər? Bölgənin şimalında və cənubunda yerləşən Rusiya və İranın ABŞ başda olmaqla, Qərbin Qafqaz planlarına niyə dişli reaksiya verməmələrini nə ilə izah edirlər?

Mövzu ilə bağlı “XQ”-yə açıqlama verən Cənubi Qafqaz Araşdırmalar Mərkəzinin rəhbəri, politoloq Fərhad Məmmədov son vaxtlar xarici aktorların regionda fəallaşmasının səbəblərinə toxundu: “Bölgədə onların fəallığından irəli gələn hər hansı proses müşahidə olunmur. Ermənistanla Azərbaycan arasında davam edən sülh danışıqlarında da dəyişiklik yoxdur. ABŞ rəsmiləri sülh sazişinin qarşısındakı bir ayda, hətta həftələrdə imzalanacağını bəyan etsələr də, realıq onu göstərir ki, yaxın gələcəkdə, bu, mümkün deyil. Birləşmiş Ştatlar həm daxilədə gözlənilən seçkilər ərzində, həm də Ukraynaya yardımla bağlı fəallaşır. Amma bir sıra dövlətlər gözləmə mövqeyindədir. Hesab edirik ki, qarşısındakı üç ay ərzində bu proseslər gündəmdən düşməyəcək. Eyni zamanda, Ağ evin fəal xarici siyasət yürüt-

məsinə imkanı olmayacaq. Region ölkələrinə gəldikdə isə Rusiya yaxın aylarda yeni silahlarla təchiz edilmiş Ukrayna ordusu ilə baş-baş qalacaq və hərbi eskalasiya özünün pik nöqtəsinə çatacaq. Əslində, qarşı duran tərəflər Ukraynada yeni reallığın formalaşmasını istəyirlər”.

Regionda baş verən hadisələrə Tehranın susqun qalmasına münasibət bildiren politoloq bunu İranda yeni hökumətin formalaş-

ması ilə izah etdi: “Yaxın Şərqdə proseslərə diqqət yetirsək, deməliyə ki, İsrail Livana daxil ola, yaxud Hizbullahla qarşı birbaşa cəbhə açsın. Yəni, Tehranın başı daha çox Yaxın Şərqdə cərəyan edəcək hadisələrə qarışacaq. Belə durumda regional məsələlərə diqqət ayırmaq bir qədər çətinləşir. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, Ermənistan Qərbə inteqrasiyası meyillərində Rusiyanın və İranın “qırmızı xətlərini” hələ keçməyib. Doğrudur, ABŞ–Ermənistan birgə hərbi təlimləri İran üçün bir siqnaldir. İran səfirinin Ermənistanın müdafiə naziri ilə görüşü məhz bununla bağlı idi. Fəqət hələlik Ermənistan nə MDB və KTMT-dən, nə də Avrasiya İttifaqından çıxıb. Payızda bu platformalarda etirazların baş qaldıracağı istisna edilmir. Artıq bu barədə söhbətlər var. Sanki, indi hamı hazırlıq mövqeyindədir. Bu səbəbdən bölgədə hansısa radikal addımların atılacağı ağılabatan deyil”

Göründüyü kimi, sülh danışıqlarında vasitəçilik statusunu itirmiş Vaşinqton Ermənistanla münasibətləri daha da dərinləşdirmək, İrəvana təsirini artırmaq, Rusiyanın təzyiqlərini isə azaltmaq yönündə fəaliyyəti gücləndirməkdə israrlıdır. Okeanın o tayından bölgəyə səfərlərin intensivləşməsinin əsas səbəbi də budur. ABŞ və Aİ Gürcüstanla bağlı “ssenarisi” pozulduqdan sonra Cənub Qafqazda özlərinin “forpostu” kimi Ermənistanla “stavka” edirlər. “Səlibçilər” sülh prosesinə dəstək bəhanəsi ilə Ermənistan üzərindən Qafqaza yeni “yürüşü” reallaşdırmağı hədəfləyirlər. Onların bu niyyətlərinə çətana qədər sülh prosesinə mane olacaqları şübhə doğurmur. Əlbəttə ki, sülh müqaviləsinin imzalanması, Ermənistanla Azərbaycan arasında münasibətlərin normallaşması, ikitərəfli əməkdaşlığın bərpası regionda öz maraqlarını güdən “böyük güclər”ə sərf eləmir.

İndi Paşinyan hakimiyyəti özündə təcür tapıb Qərbin növbəti oyununda “piyada”ya çevrilmək riskindən qurtulmağı bacarsa, Azərbaycanla sülh prosesini davam etdirərsə, bu halda kənar aktorlar da prosesdə iştirak etməyə çalışacaqlar. Amma, deyərsən, Ermənistan rəhbərliyi regionda ABŞ (Qərb) ilə Rusiya arasında gedən qarşıdurmadan bəh-

ruracaq: “Çünki Ermənistan hələ Azərbaycanla sülh sazişi imzalamayıb və bu durumda müharibə ehtimalı ortadan qalxmayıb. Belə çıxır ki, ABŞ-nin hədəfi Rusiya olsa da, Ermənistan ordusuna təlimlər keçməklə qonşu ölkəni Azərbaycana qarşı gücləndirir. Vaşinqton nəzərə almalıdır ki, bu, Azərbaycan–ABŞ münasibətlərinə mənfi təsir edəcək. Məhz bu cür siyasətə görə rəsmi Bakı Brüsselin sülh moderatorluğundan imtina etdi. Aİ də bir ara İrəvanla Bakı arasında fəal moderator idi. Fəqət, elə ki, danışıqlar masasında Fransa prezidenti oturmağa çalışdı, proses pozuldu və Bakı haqlı olaraq Brüssel formatından müvəqqəti olaraq imtina etdi. İndi eyni səhvi Vaşinqton edir. ABŞ Azərbaycanla Ermənistan arasında həm moderatorluq etmək istəyir, həm də Ermənistan ordusunu gücləndirməyə çalışır”.

Yaranmış durumda “bir əldə iki qarpız tutmağa” çalışan Vaşinqton, doğrudan da, tərəfsiz olduğunu əməldə sübut etməlidir. “Sülh gəyərçini”ndən danışan rəsmi Vaşinqtonun səmimiyyəti şübhə altına düşməməlidir. Axı, ötən otuz ildə Azərbaycan NATO-nun “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramı çərçivəsində ABŞ-a dəstək verib, onunla həmişə səmimi davranıb.

Rəsmi Moskva ABŞ–Ermənistan birgə hərbi təlimlərindən narahatlığını bir neçə dəfə bildirsə də, bu kontekstdə Tehranın susqunluğu diqqət çəkir. ABŞ-ni “şeytan” adlandıran İran hakimiyyəti qulağının dibində NATO səhbiçilərinin təlim keçirməsinə hələlik sakitcə səy edir. Əslində, bu mövqeyin özü də ikili standartla nümunə sayılmalıdır. Əgər ABŞ-ylə birgə hərbi təlimləri Azərbaycan keçirsəydi, yəqin ki, Tehranın narazılığı ələmi bürümüşdü.

Sonda Ermənistan–Rusiya münasibətlərinin indiki durumuna bir daha nəzər yetirmək istərdik. Bunu əvvəlki məqalələrimizdə də yazmışıq: Qərbin Rusiyaya qarşı tətbiq etdiyi sanksiyalardan ən çox qazanan ölkə məhz Ermənistandır. İrəvan digər tərəfdən o qədər də “dərinə işləməyən” demarşları ilə özünü ABŞ və Qərb üçün cəlbədicə etməyə, onlardan həm iqtisadi, həm diplomatik, həm də siyasi dəstək almağa çalışır. Bu, əsl erməni siyasətidir. İntəhası, İrəvanın bu “buqələmun” siyasətini hara qədər davam etdirə biləcəyi, əks qütblərdə olan “divlərlə” müttəfiqliyini hansı nöqtədə dəşməyi bacaraçağı böyük sual işarəsi altındadır. Çox yaxın gələcəkdə Ermənistanın bu ikibaşlı siyasəti iflasa uğraya bilər. Vaşinqton, Brüssel, Paris, Moskva, əslində, İrəvanın bu maneəvərlə hərbi-siyasi, iqtisadi dividendlər əldə etməyə çalışdığını yaxşı anlayırlar. Fəqət, məqamı çətanda və seçim dilemması ilə üzləşəndə Ermənistan hakimiyyəti başından böyük oyuna girdiyinin fərqinə varacaq.

ABŞ və Qərbin regionda güclənməsi bu gün Rusiyanın diplomatik səviyyədə etirazlarına tuş gəlir. Bu siyasətin yaxın gələcəkdə İranın da ciddi etirazı ilə üzləşəcəyi şübhə doğurmur. Müstəqil siyasət yürüdən suveren Azərbaycan isə regionda tezliklə sülhün bərqərar olmasında və bu zaman bölgəyə heç bir kənar aktorun müdaxiləsinə yol verməməkdə israrlıdır.

İmran BƏDİRƏNLI
XQ

əleyhinə deyil, əməkdaşlığın inkişafında da maraqlıdır. Amma Azərbaycanın Vaşinqtonun Qafqaz siyasəti ilə bağlı bir neçə ciddi sualı var. Birincisi, ABŞ-nin Ermənistanla birgə həyata keçirdiyi hərbi təlimlərin məqsədi nədir? İkincisi, Amerikada bəzi siyasi mərkəzlərin Qarabağ mövzusunda hələ də “diqqətdə” saxlamağının arxasında nələr gizlənilir? Aydındır ki, Vaşinqtonun Ermənistanla yaxınlaşmasının və bu ölkə ilə birgə hərbi təlimlərin keçirməsinin məqsədi İrəvanı Rusiyadan uzaqlaşdırmaqdır. Vaşinqton çalışır ki, Nikol Paşinyan hökuməti qısa müddət ərzində Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatını tərk etsin. Paşinyan buna hazırdır, ancaq bunun qarşılığında Ağ evdən təhlükəsizlik təminatı almaq istəyir. Vaşinqton Ermənistanla bu təminatı verə bilmir”.

E.Şahinoğlunun qənaətinə görə, ABŞ Ermənistanla birgə təlimlər keçirəndə anlamalı idi ki, bu, Azərbaycanda haqlı narazılıq doğ-